

Фролов Сергій Олександрович,
здобувач вищої освіти другого
(магістерського) рівня факультету
підготовки, перепідготовки та
підвищення кваліфікації працівників
податкової міліції Університету
Державної фіскальної служби
України

СУДОВІ ЕКСПЕРТИЗИ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Судову експертизу в криміналістичній літературі прийнято розглядати як форму застосування спеціальних знань при розслідуванні злочинів, або, як процесуальну слідчу (розшукову) дію, для проведення якої необхідні наукові, технічні та інші спеціальні знання, тобто експертиза – це дослідження для вирішення питань, що вимагають спеціальних знань.

У кримінальній процесуальній діяльності, спеціальні знання використовуються у двох основних формах: у разі залучення спеціалістів під час окремих слідчих (розшукових) та судових дій; в межах проведення експертизи.

Відповідно до ч. 1 ст. 242 Кримінального процесуального кодексу України, експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Не допускається проведення експертизи для з'ясування питань права [1].

Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, є одним з елементів безпекової політики в Європі, про що свідчить ст. 20 Угоди України з Європейським Союзом про асоціацію. Це пов'язано з тим, що криміналізація економічної діяльності призводить до накопичення кримінального капіталу, який потребує подальшої легалізації (відмивання) грошових коштів та іншого майна, одержаного злочинним шляхом. Зазначені кримінальні правопорушення притаманні не лише економічно розвиненим країнам. З проблемою їх виявлення, розслідування та притягнення до відповідальності винних осіб зіткнулися й країни, що стали на шлях ринкової економіки. Ці злочини охоплюють не лише процес початкового накопичення капіталу, а й подальшого прирощування до нього кримінальних активів.

Загалом, легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, вчиняється в банківській та бюджетній системах, у сфері приватизації й земельних відносин, вугільній, нафтовій та металургійній промисловості, в енергетичному комплексі. З огляду на статистичні показники, які не відображають реального рівня легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та широкий спектр сфер, вражених механізмами відмивання активів, постає питання про необхідність ретельної й системної розробки рекомендацій щодо використання спеціальних знань з розкриття та розслідування цих кримінальних правопорушень.

Перш за все, доцільно застосовувати економічні знання для виявлення ознак злочину. Залучення спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій та призначення економічних експертиз, дослідження документів є визначальним фактором подальшого успіху в розслідуванні.

Найбільш поширенішими експертними дослідженнями під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії є судово-економічна експертиза, експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності, експертиза документів про економічну діяльність підприємств і організацій та експертиза документів фінансово-кредитних операцій.

Судово-економічна експертиза вивчає стан і результати (показники) економічної діяльності суб'єктів економічних відносин.

Експертиза документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності вивчає правильність відображення фактів фінансово-господарської діяльності підприємства (фірми), організації, установи в документах бухгалтерського та податкового обліку і звітності.

Предметом експертизи документів про економічну діяльність підприємств і організацій є фактичні дані, що характеризують обґрунтованість аналізу показників фінансового стану (платоспроможності, фінансової стійкості, прибутковості тощо) у фінансовій звітності.

Експертиза документів фінансово-кредитних операцій безпосередньо вивчає фінансові потоки.

Зазначені експертизи надають можливість визначити: факт того, що «сумнівна фінансова операція» є легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом; суб'єкта господарювання, де проводились операції з легалізації (відмивання) цих доходів; джерела створення «тіньових» доходів; способи їх легалізації; документи, за допомогою (на підставі) яких проводились операції з легалізації (відмивання) цих доходів.

Основними завданнями експертизи документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності є: визначення документальної обґрунтованості розміру нестачі або надлишків товарно-матеріальних цінностей і грошових коштів, періоду й місця їх утворення; визначення документальної обґрунтованості оформлення операцій з одержання, зберігання, виготовлення, реалізації товарно-матеріальних цінностей, у тому числі грошових, основних засобів, надання послуг; визначення документальної

обґрунтованості відображення в обліку грошових коштів, цінних паперів; визначення документальної обґрунтованості відображення в обліку операцій з нарахування та виплати заробітної плати, інших виплат; установлення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку доходів та витрат за фінансово-господарськими операціями, що підлягають оподаткуванню податком на прибуток; визначення відповідності чинному законодавству відображення в податковому обліку податкових зобов'язань та податкового кредиту з податку на додану вартість.

При цьому варто зауважити, що проведення ревізійних дій (визначення експертами-економістами будь-яких економічних показників без попереднього проведення документальних перевірок фінансово-господарської діяльності суб'єктом контролю) не належить до завдань економічної експертизи.

Сучасні цифрові та інформаційні технології зумовлюють потребу розробки нових видів експертних досліджень, які можуть проводитися під час виявлення ознак легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Зокрема, фахівці у сфері надання фінансових послуг рекомендують правоохоронним органам врахувати ризики можливого використання для легалізації (відмивання) кримінальних доходів нової технології електронних грошей – блокчейн, що являє собою базу даних загального користування, яка функціонує без центрального керівництва. Якщо зараз усі операції з грішми, документами проходять через посередників (банки, державні органи або нотаріуси посвідчують дійсність операцій), то із часом у цьому не буде потреби. На думку розробників системи, якщо технологія буде впроваджена, то контроль за банками, аудиторами, контролерами, страховими компаніями інших реєстраторів буде не потрібен. Оскільки програмний код мережі буде відкритий, то будь-який громадянин буде мати змогу користуватися системою, однак особистісні дані та інша персональна інформація залишаться конфіденційними.

Оскільки легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом доволі часто пов'язана з необхідністю залучення доказів, одержаних на території інших держав, для їх дослідження виникає потреба у залученні іноземних спеціалістів та експертів.

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про судову експертизу», керівники державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи, у необхідних випадках мають право за згодою органу або особи, що призначили судову експертизу, включати до складу експертних комісій провідних фахівців інших держав. Такі спільні експертні комісії здійснюють судові експертизи за нормами процесуального законодавства України [2].

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4652- VI. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994. № 4038-XII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>

Фурман Ярослав Володимирович,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології, навчально-наукового інституту № 2 Національної академії внутрішніх справ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ВИБУХОТЕХНІЧНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Загальні правові підстави застосування техніко-криміналістичних засобів та методів закріплені в КПК України. Стаття 25 КПК України визначає: «Прокурор, слідчий зобов'язані в межах своєї компетенції розпочати досудове розслідування в кожному випадку безпосереднього виявлення ознак кримінального правопорушення, а також вжити всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила.». Для виконання завдань кримінального провадження, забезпечення швидкого, повного, об'єктивного та всебічного розслідування події необхідно використовувати всі передбачені законом засоби, у тому числі технічні [1, 2].

Одним із перспективних напрямків розвитку криміналістичної техніки є використання безпілотних літальних апаратів – дронів. Якщо техніку практично завжди можна полагодити або замінити, то висококваліфіковані та вузькоспеціалізовані людські ресурси важко відновити. Саме тому людство так завзято рухає вперед галузі, результати роботи яких в майбутньому можуть зробити роботу людей більш безпечною. Прикладом може служити робототехніка, одним з дітищ якої став особливий багатофункціональний апарат. Отже, що таке дрон? Зазвичай під цим розуміють безпілотний літальний апарат керований дистанційно, але є і більш широке розуміння терміну. Дрони не обов'язково літають, але їх спільною рисою є націленість на виконання певного завдання без участі людини або з його мінімальним втручанням.

Незважаючи на свою спочатку військову «природу», безпілотні літальні апарати (далі – БпЛА) знайшли і своє громадянське призначення. У новій якості вони отримали і більш коротку повсякденну назву – дрони, яке стало навіть більш поширеним, ніж абревіатура. До речі, воно безпосередньо пов'язане з їх діяльністю, адже в перекладі з англійської drone – «джміль»,